

Yerel yönetimler nasıl değişmeli?

Bugün merkezi ve yerel hükümetler arası ilişkilerdeki değişimler giderek yerel olanın, özellikle kentsel olanın daha fazla otonomi kazanmasına yolaçmaktadır. Bu sürecin siyasal plandaki sonuçlarını belirleyen özellik ise kamu yönetimlerinin yerele müdahale ve düzenleme yetkilerinin, mekanizmalarının köklü bir biçimde değişmesidir. Bu değişim yönetimler arasındaki bir yetki paylaşımı çerçevesinde gerçekleşse de, kentlerdeki gelişmeler özellikle yönetimlerin 'hizmet üretme ve götürme' yaklaşımlarında ve pratiklerinde görülmektedir:

- Kentsel yönetim vizyonu giderek uluslararasılaşmakta ve kentler kaynak çekmek ve refah yaratmak açısından rekabet bilinciyle hareket etmektedir;
 - Kentsel yönetim yapıları ayakta kalabilecek bir biçimde geliştirilirken, yönetsel modeller katılım mekanizmaları ile yerel halka karşı hesap verebilir ve şeffaf hale gelmektedir;
 - Kent yönetimleri meşruiyetlerini kliyantalist ve popülist bir modelden almak yerine, farklı talepleri karşılamak üzere kamusal organları, sivil toplum kuruluşlarını, yerel sivil toplumu ve özel sermaye kuruluşlarını ortaklaştırmaktadır;
 - Sivil toplum, kentli vatandaşlar oy kaynağı olarak görülmek yerine, kente dair sorunların çözümünde aktif kaynak olarak görülmekte ve iletişime önem verilmekte, yerel medyaların rolü gelişmektedir;
 - İktidar dışı kurumlaşmalar güçlenmektedir. Gayriresmi kuruluşlar (NGO) ile sivil toplum kesimlerinin temsiline yönelik organlar ayrılmaktadır. Uzmanlık hizmetlerini erk dışı bir özelliğe kavuşmakta, gayriresmi kuruluşlar güçlenmekte ve temsili sorunsallaştıran bu işlev yerel halkın katılım kapasitesini artırmaktadır;
 - Gayriresmi kuruluşların operasyon alanı yerel kamusal alanın giderek uluslararasılaşması sonucu ulusal sınırlar ile sınırlanmış olma özelliğini kaybetmektedir;
- Kamusal sahayı ulusal sınırlara çekmeye çalışan siyasal yaklaşımlar ve yerel kamuoyunun tek yönlü bilgilendirilmesi hızla geçerliliğini yitirmektedir.

Yerel yönetimler halkın yüzyüze olduğu sorunlarla ilgili faaliyetlerde başarıları ve zayıflıkları ile odak noktası haline gelmektedir. Yerel kamu işlevleri ile ilgili faaliyetlerin bilgi paylaşımına açık, proje geliştirme yöntemlerinin tanımlı ve katılımcı süreçlerle kurgulanabilir olması çok taraflı bir kamu yönetimi fikrinin oluşması için gerekli görülmektedir.

Türkiye'de 'kamu yönetimi reformu' açısından yerel yönetimler:

Türkiye'de 'yerel yönetimler reformu' başlığı altında yapılan çalışmaların genellikle yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki yetki ve görev paylaşımı konusuna odaklandığı görülmektedir.

Temsil ettikleri kitleler açısından bir siyasal işleve sahip olması gereken yerel yönetimler, bugüne kadar sürekli olarak merkezi siyasal yönelimlerle 'dönüştürülmek' gibi bir açmazla karşı karşıya bulunmaktadırlar. Yerellik, yerel yönetim kavramı sürekli bir siyasal ölçek olarak, üst birim-alt birim ilişkisi içinde algılanmakta mevzuattaki değişim ihtiyacı ise –adına ne kadar reform dense de- bugüne kadar yerel yönetimlerin yerel halkı temsil etme güçlerinden değil, merkezi yönetimin yerel yönetimler adına tespit ettiği sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de sürekli olarak yasa (değişikliği) hazırlıklarında merkezi otorite ile yerel yönetimlerin yetkilerinin düzenlemesine odaklanılmaktadır. Yerel yönetimlerin yerel siyasal işlevlerine yönelik -uluslararası normlara uygun- bir 'uygulama' ihtiyacı ise söz konusu olamamaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu kamu yönetimi modeli bir taraftan yerel yönetimleri merkezi yönetsel yapının bir alt işlevi olarak konumlandırırken, diğer taraftan da yerel yönetimleri de merkezi otoritenin bazı yetkilerini devredebileceği bir alt organı olarak tanımlanmaktadır. Yerel yönetimler, ister yetkileri genişletilsin, ister daraltılsın, her koşulda hiyerarşik, 'tek özneli' bir kamu yönetimi modelini paylaşmaktadır.

Türkiye'deki kamusal alandaki değişim-yeniden düzenleme modeli:

Bu gözlemlerden hareketle, değişim ihtiyacının kendisi belirleyici bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bugüne kadar, yerleşik düzenleme patterni içinde, değişim ihtiyacı daha çok siyasal tarafların farklılığından (merkezi

otorite ile yerel yönetimlerin ayrı partileri temsil etmesi gibi) kaynaklanmıştır. Bugünkü değişim-düzenleme ihtiyacının ise böylesine bir ihtiyaçtan kaynaklanmadığı söylenebilir.

Gelişmelerde görülen özellik ise sürekli ve değişmez bir biçimde mevzuatın uygulamayı düzenlemeyi hedeflemesidir. Merkezi otorite, yerel yönetimleri mevzuatla düzenlemeye, işlevlendirmeye, kurumsallaştırmaya, yerel yönetimler de kendilerine tanınan bu alan içinde hareket etmeye çalışmaktadır. Oysa bir değişimden söz etmek için 'değişim' ihtiyacının bir sonucu olacak uygulamalara yerel yönetimlerin mevcut mevzuatın içinde de olsa bir ölçüde cevap verebiliyor olması, hatta 'uygulamanın mevzuatı etkiliyor olabilmesi' de önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bu nedenle belki bu değişim ihtiyacının kendisini sorunu tanımlayıcı temel bir unsur olarak da yorumlamak mümkündür. Bugün kamu yönetimlerinde değişim için öncelikle yasaların ve mevzuatın kendi başlarına 'değişim yaratıcı' bir özelliğinin olduğu fikrinin değiştirilmesini gerekmektedir.

Bu konuda yerel yönetim uygulamaları somutlaştırılma potansiyeli taşımaktadır.

(Örneğin yerel yönetimleri sorumlu kıldığımız imar planları kağıt üzerinde kalarak kentsel gelişmeyi düzenleyememektedir.)

STK'ların kamu yönetimi fikrini ve kamu ürünlerini kavramsallaştırma zorunluluğu

Kamu yönetimleri piyasaya her hangi bir cinsten ürün sunan 'üreticiler' değildirler. Bireylerin, kurumların kamu ürünleri ve hizmetleri konusunda farklı tercih hakları olmadığı için ve kamu ürünleri kamu yöneticilerinin kendi özel ürünleri olmadığına göre "önce ben bir ürünü üretmeye karar vereyim, halk da onu kullansın (veya kullanmasın)" diyebilme haklarının olmaması gerekir. Bu nedenle kamu ürünlerinin bitmiş ürünler olarak tanıtılma değil, kavramsallaştırılmaları zorunluluğu bulunmaktadır.

Yolları, binaları, parkları müehhitler yaptığına, projeleri şirketler hazırladığına ve yapılan işlerin parasını da halk verdiği göre, yerel yönetimlerin kamu yönetimlerinin iletişim sorumluluğunun öncelikle işbirliği yapılan başka sektörlerin yaptığı işleri tanıtmak üzerine değil, kendi işlevleri üzerine kurulması gereklidir. Türkiye'de kamu projelerinin siyasal bağlamlarından koparılmaları ve STK'ların ve uzmanlık gruplarının sivil toplum üyeleri olarak kendi kamu yararı kavramlarını temsil etmeleri ve siyasal sürece katılmaları siyasal demokrasi fikriyle çelişmektedir. Yerel yönetimlerle ilgili uzmanlık hizmetlerinin rekabete, yaratıcılığa, katılıma açık olması; siyasal süreçlere etkiye bulunan uzmanlık hizmetlerinin sunum piyasasının güçlendirilmesi, kamu işlevlerinin şeffaflaşması, yerel siyasal katılım mekanizmalarının geliştirilmesi konusundaki yerel ve uluslararası örneklerin tanıtılması etkin bir sivil toplum katılımı için gereklidir. Bugün büyük şehirlerde risk yaratıcı faktörlerin artması, ulaşımın yönetilemesi, planlamanın temsil kabiliyetinin çökmesi gibi kentsel sorunlar ve olası çözümleri bu yerel siyasal dinamiklerin geliştirilmesi için potansiyel fırsatlar taşımaktadır.

Sonuç: Türkiye'de kamu yönetimi anlayışını dönüştürmek için yerel yönetimler elverişli bir siyasal araç olabilir mi?

Hiç şüphesiz hayır! Eğer kulağımızın çok alışıktığımız "yerel yönetimler demokrasinin beşiğidir" sözüne kanıp cevabımız sorgusuz, sualsiz bir "evet" olsaydı, belki de heveslenmeye hiç imkanımız olmayacaktı. Bugünkü durum bütün sorunları ve çelişkileri ile önemli bir 'potansiyel' ile karşı karşıya olduğumuzu bize en azından hissettiriyor. Çünkü merkezi yönetim, yerel bürokrasi, üniversiteler, özel sektör, hatta bir ölçüde STK'lar yerel sorunlar üzerinde söz sahibi olsa da hemşeriler, halk, temsil edilenler yerel siyasal süreçlerden dışlanmış durumda. Oysa yerel yönetimlerden başlayarak kamu yönetimlerinde değişimi sağlayacak güç halkın kendisi. Yerelde halkın yüzyüze yaşadığı sorunların çözümü için meşruiyeti önemseyen, bilgi paylaşımını sorun eden bir gayriresmi bir uzmanlık işlevinin ortaya çıkması gerekli. Başta STK'lar, üniversiteler, meslek odaları yerel sorunlar karşısında yalnızca kendi kamu yararı anlayışlarını, tercihlerini (yönetimlere kendi katılımlarını) ifade etmek yerine halkın sorunları sahiplenme imkanlarını geliştirmeyi tercih ederlerse, kamu yönetimi anlayışını da, yerel yönetimleri de değiştirmek evet, mümkün.

İnsan Yerleşimleri Derneği - insanyerlesimi@superonline.com